

прозовим викладом формує оригінальний жанр.

Отже, проаналізувавши поезії у прозі Ю. Тарнавського, простежуємо занурення ліричного героя в минуле, що асоціюється у нього з важкими, виснажливими умовами існування на Батьківщині, втратами, пов'язаними з Другою світовою війною. У цьому вбачаємо автобіографічні елементи, оскільки письменник послуговується своїми спогадами із дитинства, трансформуючи їх на текстову канву творів. Однак письменник прагне не так відтворити у своїй пам'яті події, як осмислити їх на емоційному рівні крізь світогляд дитини, оскільки у той період сам перебував у такому віці. Тому митець зосереджує увагу на почуттях, переживаннях, що сприяє домінуванню ліризму, котрий є основною рисою поезій у прозі. Використані автором художні засоби не лише надають зображеному більшій яскравості, поетичності, виразності, а й посилюють мінорну тональність твору. Розглянувши деякі поезії у прозі збірки "Спомини", ми простежуємо велику зацікавленість Ю. Тарнавського метафорою. Майстерне оволодіння навиками побудови цього тропу загалом і сформулювало стиль автора. Досліджуючи збірку "Спомини", Богдан Бойчук відзначив, що метафори здебільшого "сюрреалістичні, не гострі, не прецизні (тобто не точні. – Т.Ч.), радше заокруглені, а то й замотані в дивне плетиво" [1, с. 48]. Такі особливості художнього засобу і викликають труднощі у сприйманні поезій в прозі збірки Ю. Тарнавського.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойчук Б. Поезії про ніщо та інші поезії на цю саму тему / Богдан Бойчук // Сучасність. — 1971. — № 7-8. — С. 45-53.
2. Гльницький М. Українська повоєнна еміграційна поезія / Микола Гльницький / Львів. обл. наук.-метод. ін-т освіти; Ін-т українознавства ім.І.Крип'якевича НАН України. — Львів, 1995. — 116 с.
3. Котик І. Юрій Тарнавський: "... людину можна повністю описати на трьох сторінках" / Ігор Котик. — Український журнал. — 2009. — № 6. — С. 50-52.
4. Москаленко М. Слово та образ Юрія Тарнавського / Михайло Москаленко // Тарнавський Ю. Без нічого : поезії. — К. : Дніпро, 1991. — С. 5-14.
5. Підпалый А. Структурний розгляд експериментальних особливостей вільних поетичних форм Нью-Йоркської групи / Андрій Підпалый // Слово і час. — 2007. — № 11. — С. 33-42.
6. Ревакович М. Непоетичні дискурси Нью-Йоркської групи / Марія Ревакович. — Режим доступу : http://www.shevchenko.org/users/shevchenko/cgi/webdata_news.cgi?fid=1045515501&query=pagenum%3D1%26cgifunction%3DSearch&cgifunction=form
7. Римарук І. Юрій Тарнавський: посол до модерного світового конгресу / Ігор Римарук // Березіль. — 1993. — № 5-6. — С. 12-13.
8. Розмова Віктора Неборака з Юрієм Тарнавським // Сучасність. — 1996. — № 5. — С. 144-157.
9. Тарнавський Ю. Поезії про ніщо і інші поезії на цю саму тему: Поезії 1955-1970. — Нью-Йорк : Вид-во Нью-Йоркської групи, 1970. — 384 с.
10. Творча зустріч з Юрієм Тарнавським. — Режим доступу : <http://www.ji-magazine.lviv.ua/seminary/2002/sem16-05.htm>

Надія ЧАСТАКОВА

УДК 821.161.2.09 Дзюба

КОНЦЕПЦІЯ ГЕРОЯ У НАУКОВО-КРИТИЧНІЙ ТВОРЧОСТІ І.ДЗЮБИ

Стаття присвячена аналізу концепції людини й героя у критичній творчості І. Дзюби раннього періоду, на основі чого здійснюється спроба реконструкції наукового портрета вченого етапу його самостановлення.

Ключові слова: самоідентичність, цілісність, гуманізм, конструктивна критика, ідеальний (позитивний) герой, герой-ідеал, «звичайна людина», міщанин.

Статья посвящена анализу концепции человека и героя в критических трудах И. Дзюбы раннего периода, на основании чего совершается попытка реконструкции научного портрета ученого этапа его самостановления.

Ключевые слова: самоидентичность, целостность, гуманизм, конструктивная критика, идеальный (положительный) герой, герой-идеал, «обыкновенный человек», мещанин.

The article is devoted to the I. Dzuba's conception of man and hero. On this basis, the reconstruction of scientific portrait of I. Dzuba's early period becomes possible.

Key words: self-identity, integrity, humanism, constructive criticism, ideal (positive) character, hero-ideal, normal man, burgher.

Кожне покоління має своїх літературних героїв. Зі зміною системи цінностей змінюються персонажі. Ця проблема хвилює вчених-фахівців різних галузей соціо-гуманітарного знання. Це свідчить про дискусійність порушеного питання загалом і про актуальність його дослідження літературознавчою наукою зокрема. У сучасній науці про літературу поширеним є погляд на героя як проблему естетичну в її зв'язку з категорією автора. Зокрема це можна простежити на прикладі праць М. Бахтіна, а також кандидатських дисертацій О. Самойлова, Т. Щербакової, Т. Чонки. У статтях В. Гудкової представлено погляд на героя як проблему антропологічну. З позицій реалістичного й міфологічного начал категорія героя висвітлюється у дослідженні Ю. Грузіна, статтях Н. Левицької, І. Марунчак. Цікавим є підхід Я. Масалхи, за якого взаємодія героя й автора розглядається як чинник жанротворення. Одним з оригінальних і самобутніх підходів до окресленої проблеми нам видається концепція людини й героя Івана Михайловича Дзюби.

Це основне питання пошуку І. Дзюби часів його самостворення як вченого. Початок науково-критичної творчості дослідника припав на роки «відлиги». У цей час виходить його перше серйозне дослідження – «Звичайна людина» чи міщанин?» (1959). До книги увійшли статті, написані впродовж 50-х – 60-х рр, об'єднані темою героя в художній літературі. Молодий критик гостро ставить питання про те, кого героїзує сучасне письменство, чітко розмежовуючи поняття позитивного й ідеального героя. І. Дзюба – один із перших, хто запропонував новий погляд на літературного персонажа крізь призму *ідеального*, одним із тих, хто спростував фальшиві ідеали і на повен голос заявив про те, що міщанин не може бути героєм і не може виховувати молодь, що тільки звичайна людина в своїй незвичайності є справжнім художнім ідеалом.

Концепція І. Дзюби, представлена у його першій праці, на наш погляд, гідна серйозного наукового вивчення з кількох причин. Насамперед тому, що перед нами оригінальний і завершений літературознавчий підхід, оскільки чи не вперше І. Дзюбою здійснюється чітке розмежування понять ідеального й позитивного героя, а також пропонується цілком несподівана для його часу й науки альтернатива «звичайної» людини як утілення справжності, правдивості, ідеальності. По-друге, дослідження цієї концепції вченого дає змогу реконструювати науковий портрет молодого критика, тобто отримати цілісний погляд на початковий етап науково-критичного становлення І. Дзюби. Оскільки літературознавчий доробок ученого сьогодні тільки починає досліджуватись, сучасна наука ще не має ґрунтовних студій на предмет порушеного питання. Окреме місце проблемі нашого вивчення відводиться у статтях О. Зінкевича, М. Павлишина, В. Панченка, а також у рецензіях Я. Березницького, К. Волинського, В. Здоровеги, Б. Левченка, І. Світличного. Окресленими факторами зумовлюється **актуальність** нашого дослідження.

Мета цієї студії – окреслити концепцію людини й героя І. Дзюби як цілком оригінальний і новаторський підхід до розробки зазначеної проблеми у вітчизняній науці, що засвідчує елітарний характер наукового почерку вченого на часі його раннього становлення. Для досягнення мети необхідним є виконання таких **завдань**:

1. осягнути самобутні риси вченого – ознаки елітарного способу мислення;
2. визначити ідейно-сміслові доміанти концепції вченого – поняття позитивного героя, героя ідеального, «звичайної людини», міщанина;
3. шляхом аналізу окреслених домінант з'ясувати зміст, якість і міру втілення етико-естетичного ідеалу літературознавця.

Об'єктом вивчення слугують статті І. Дзюби, присвячені проблемі героя в літературі, його монографічне дослідження «Звичайна людина» чи міщанин?, художні твори, що стали предметом наукового осмислення вченого, а також рецензії на зазначені праці. Власне науково-критична концепція дослідника складає **предмет** нашої студії.

Не зважаючи на молодий вік дослідника, його праці засвідчили появу серйозного й досвідченого літературознавця. Проаналізувавши ідейно-змістовий рівень студій ученого, можемо окреслити кілька важливих моментів, що сприятимуть максимально глибокому осягненню концептуального начала літературознавця. Ці риси є не тільки знаками почерку вченого в час його становлення й розвитку. Також це знаки його самобутності, елітарності способу його світоосягнення.

Насамперед, це *самовизначеність*. «Розглядаючи літературні явища, – зазначає І. Світличний про свого колегу, – він прагне перевірити їх за тими високими вимогами, які ставить перед літературою новий день нашого життя, живі інтереси розвитку нашого суспільства. Звідси – *самостійність* його думок і оцінок, *своє* слово, *свій* погляд на літературні явища, часто відмінний від письменницьких» [12, 140]. Самостійність і своя позиція стосовно явища виявились у критичній рецепції творчості сучасників. Можемо говорити про чітку самовизначеність раннього І. Дзюби як провідну ознаку мислення вченого. Так, у студії «Сучасність і література» дослідник окреслює головне завдання літератури: «...осягти сучасність, втілювати її сокровенний зміст і творчий пафос у художніх образах високого наповнення й нетлінної краси...» [8, 161]. У контексті цієї проблеми літературознавець визначає місце й роль літературної критики, тобто обґрунтовує свою позицію стосовно літпроцесу: «Великої допомоги

літературі має тут надати літературна критика – підтримуючи кожен справжній успіх, не поминаючи прикрих і показових невдач – з'ясовуючи їхні причини та уроки, даючи нещадну відсіч халтурі, ерзацам, підробкам» [8, 161]. Високий ступінь самовизначення І. Дзюби виявлявся не тільки в питаннях наукових. Очевидно, що найперше варто говорити про національну самовизначеність, що дало поштовх молодому дослідникові до саморозвитку й виклику існуючим політико-суспільним догмам. Отже, ранній І. Дзюба чітко бачить себе й мету своїх науково-критичних студій.

По-друге, *уміння бачити проблему*. З-поміж сучасників критика вирізняло те, що крім свіжого погляду на літературу, у своїх рецензіях він уміло визначає проблему, яка є вищою жанрово-стилістичного рівня твору. Причому, як зауважує Л. Тарнашинська, це виявляється часто й на рівні назв його студій [13, 486]. Так, і книга «Звичайна людина» чи міщанин?» має знак питання, який, однак, зовсім не свідчить про невизначеність її автора:

«...то *знак сумніву* лише для довірливих: насправді для себе Іван Дзюба не сумніву не залишає: позиція його завжди вивірена, виважена. Натомість він залишає за читачем право на власну відповідь» [13, 486].

Більшість його ранніх статей, рецензій об'єднані темами, які його сучасники розглядали поверхово. І. Дзюба одним із перших гостро провів межу між ідеальним і позитивним героєм, довівши, що ці концепти абсолютно різні за своєю основою. Також учений першим критично оцінив твори його сучасників з погляду ідеалу як міри якості справжнього, довівши, що створені письменниками образи – це штучно ідеалізовані моделі, через що вони й не мають естетико-виховного потенціалу.

По-третє, *прагнення відстояти справжні цінності*. Гостра реакція молодого критика на неправдиві ідеали досягається як високий ступінь вимогливості й правдивості. На ґрунті «відлиги» ранній І. Дзюба постає як цілком сформована цілісна особистість, про що свідчить його неупливість перед несправжніми моральними цінностями. Ідеал справедливості літературознавець відстоює не тільки на рівні сюжетів й образів. Значної уваги дослідник приділяє деталям, особливо мові. Цю проблему вчений порушує як прагнення відновити справедливість художнього контексту, спонукати замислитись над естетико-аксіологічним і виховним потенціалом мови героїв. Аналізуючи молодіжну тему на прикладі творів П. Автомонова, Д. Миценка, Л. Дмитренка, В. Собка, Ф. Сидоренка, І. Дзюба ставить питання про збідненість мови молодого покоління: «Коли в художньому творі молодь висловлюється книжними чи газетними фразами, мовою вихолощеною і дистильованою – цим самим мимоволі підкреслюється відрив героя від стихії народного життя, якимось під сумнів ставиться його духовне й моральне здоров'я, його здатність розуміти народ і служити народові. І навпаки – коли б у мову молодого героя природно й невимушено увійшов народно-поетичний і народно-гумористичний елемент (...) – цей герой здавався б немов спадкоємцем духовного здоров'я, трудової вдачі й творчого розуму народу, був би немов носієм його дум, ідеалів і критеріїв» [4, 146 - 147]. Отже, для І. Дзюби правда є найбільшою художньою цінністю. Актуальними з цього приводу є слова В. Панченка: «У книжці «Звичайна людина» чи міщанин?» чулася щира ностальгія за справжністю. Подив «андерсенівського хлопчика» давав імпульс роздумам критика над новою шкалою цінностей у виснаженій сталінщиною українській літературі. Вимога справжності означала, що естетична планка підносилася на незмінно вищий, ніж досі, рівень» [11, 75].

По-четверте, *гуманізм* у широкому розумінні. З одного боку, гуманізм як критерій естетичної вартості твору, з іншого – етична програма, філософія дії, яку молодий критик переніс згодом у своє шістдесятництво. Вихований на засадах просвітницького ідеалізму Ж.-Ж. Руссо, етичного максималізму Й. Гете, Ф. Шиллера, І. Канта, В. Крауса, збагачений ідеями філософії нової людини Д. Раскіна, Л. Толстого, Ф. Достоєвського молодий критик постав на початку свого становлення як утілення кращого людинознавчого потенціалу, що поставило його у літературний контекст часу як вимогливу й людинозорієнтовану особистість. Гуманізм, на його думку, має бути не тільки на рівні співчуття до людини чи бажання допомогти їй, а й на рівні «боротьби за людину» [6, 65].

У статті «В обороні людини й народу» І. Дзюба окреслив своє розуміння гуманістичної критики: «В ім'я людини література завжди зважувалася судити час, суспільство, державу. Або, принаймні, була їм опонентом чи адвокатом людини у суперечках між ними» [3, 88]. Практично це виявилось у *конструктивній критиці*. Під *конструктивною критикою* ми розуміємо дієвий потенціал позитивного впливу слова І. Дзюби на його сучасників. Актуально зауважує з цього приводу В. Здоровега, наголошуючи, що І. Дзюба «...намагається сказати правду про твір, незалежно від того, хто його автор. І це не критиканство, не порушення етикету, а саме *дружня* (Курсив наш. – Н.Ч.) критика. Бо хіба можна назвати другом людину, яка з тієї чи іншої причини говорить хай приємну, але неправду?» [10, 147].

Окреслені нами самотутні риси сприяли тому, що молодий дослідник від початку своєї науково-критичної діяльності постав як особистість елітарна. Не даремно на сторінках «Літературної газети» її редактор П. Загребельний, відкриваючи нову рубрику про сучасну критику, зазначав: «В українську радянську критику приходять нові критичні сили. (...) Якщо захочемо згадати наймолодше талановите покоління поповнення наших критичних лав, то, звичайно ж, відразу вигукнемо: Іван Дзюба!» [9, 1].

Молодий інтелектуал мав самобутній стиль і сформований погляд. Проте в час «відлиги» та й взагалі в радянський час про наукову еліту як таку було не прийнято говорити як про явище самостійне й цілком самодостатнє. То ж збагнути значення тогочасної інтелігенції можна тільки враховуючи історичний контекст.

Що ж саме вирізняло молодого вченого з-поміж інших? Якщо взяти до уваги той пласт літератури, який І. Дзюба читав у 50-х – 60-х рр., про що він згадує у «Спогадах і роздумах на фінішній прямій» (2008), можемо зробити висновок про потужну інтелектуальну основу молоді інтелігенції, що, будучи україноцентричною в своїй світоглядній основі, була відкрита для осягнення світової наукової думки. Так, упродовж років навчання в аспірантурі І.Дзюба активно займається самоосвітою: слухає лекції П.О. Білецького в Художньому інституті, відвідує концертні зали, читає Б. Спінозу, Г. Лейбніца, І. Канта, Д. Юма, Т. Гоббса, К. Гельвеція, Джамбатіста Віко [7, 460 - 461]. Це істотно позначається на його світогляді, виявляючись у вишуканій манері його інтелектуальної дискусії, потужній ерудованості думки, дотепності вислову. Ранньому І. Дзюбі, як влучно зазначає Л. Тарнашинська, властивий «декартівський неорационалізм у кантівському переосмисленні»[14, 176].

Потужний рівень ерудиції, високий ступінь самосвідомості й національної самоідентичності – усе це спонукало яскравого представника молоді інтелігенції до відкритого протесту проти супроти існуючої ідеології. На наш погляд, з цього приводу, доречною стосовно І.Дзюби є характеристика-метафора, дана вченому В. Панченком. На його переконання, критиків «...не раз діставалася роль андерсенівського хлопчика з його широко-простодушним «А король – голый!»[11, 71].

Одним із виявів такого інтелектуального неприйняття стала перша книга І. Дзюби «Звичайна людина чи міщанин?» (1959), у якій її автор, за словами Я. Березницького, виступив проти «холодного розуму соціологічних схем» [2, 240]. Критична рецепція стану сучасної вченому літератури аналізується нами як оригінальний літературознавчий підхід до вирішення проблеми людини й героя. Схематично концепцію І. Дзюби можна відтворити так:

Зупинимось докладно на складових цієї схеми.

Г Е Р О Й		ЗВИЧАЙНА ЛЮДИНА	
МІЩАНИН	Герой ідеальний		≠
	штучний		Герой-ідеал
	фальшивий		живий
	поверховий		справжній
	пасивний	глибокий	
		активний	

Визначальною категорією у концепції І. Дзюби є герой. Для вченого концепт герой не тільки естетична, а й світоглядна категорія. Вчений осягає творчість своїх сучасників крізь призму естетичного начала, тому поняття герой уособлює естетичний ідеал ученого. Але найперше герой постає для нього як проблема світоглядна (герой як утілення певного потенціалу), адже «в суті і якості художнього образу героя виявляється й характер відтворення дійсності взагалі» [6, 3].

Позиція І. Дзюби в осягненні героя передбачає розгляд його ідейно-змістової основи з погляду ідеалу й заперечення штучної ідеалізації образів. Важливим для розуміння концепції дослідника є порівняльний аналіз понять *героя ідеального (позитивного)* й *героя-ідеала*.

За визначенням І. Дзюби, «Ідеальні герої – це ті образи, які, втілюючи в собі з найбільшою яскравістю кращі якості своїх сучасників, були водночас для них ніби провісниками майбуття, провісниками нової епохи» [6, 15]. Такі образи, перш за все, повинні бути реалістичними й правдивими, оскільки, на думку дослідника, «... головним завданням, що стоїть зараз перед радянською літературою, є створення *живих* (Курсив наш. – Н.Ч.), повнокровних образів наших сучасників, образів великої художньої сили» [6, 9]. «Живі», правдиві персонажі – це те, чого не вистачає творам Л. Дмитренка, Ф. Сидоренка, М. Білкуна, В. Петльованого, М. Омельченка, В. Собка та інших письменників. Герої творів названих письменників – найчастіше позитивні, штучно ідеалізовані, а тому «неживі». Неправдивими І. Дзюба вважає образи пасивних молодих людей, які говорять збідненою мовою, не ведуть інтелектуальних дискусій, хоча й відносять себе до інтелігенції. Це ідеалізовані (позитивні) герої, що на думку дослідника, не виконують виховної і естетичної функції, оскільки за своєю суттю вони пасивними стосовно реального світу. Ідеал І. Дзюби – герой у дії, у праці, в стані активності, адже персонаж повинен нести не тільки естетичний, а й виховний потенціал. У цьому плані позиція дослідника зближується з думками М. Бахтіна: «Естетична насолода – реальне почуття, в той час як співпереживання почуттям героя – тільки ідеальна. Ідеальні почуття суть те, що не збуджує волю до дії» [1, 71]

На переконання молодого критика, «Справжній великий герой радянської літератури – трудящий народ, люди праці» [6, 8]. У цьому контексті І. Дзюба відзначає майстерність О. Довженка. Однак, говорячи про людину-трудівника, дослідник не абсолютизує цей образ як єдиноможливого позитивного

героя, а дошукується хиби розуміння поняття ідеального героя. І. Дзюба виступає проти штучно ідеалізованого героя, тобто героя позитивного, стверджуючи необхідність героя, який міг би бути ідеалом. На відміну від своїх сучасників, молодий літературознавець чітко осягає штучність розмежування реального й ідеального, сміливо виступаючи проти підміни усталених ціннісних орієнтацій прямо протилежними за своєю суттю ідеями: «Герой-ідеал – аж ніяк не значить герой, штучно позбавлений недоліків, герой-цяця, герой-ангел. Це примітивне обивательське уявлення про ідеал, про ідеального героя» [6, 24].

Ця принципова позиція, – *відстоювання правди*, – стосується не тільки проблеми ідеальних персонажів радянської літератури. Кожна праця І. Дзюби вивірена принципом правдивості як природним і єдиновірним критерієм моральної цілісності, що в свою чергу засвідчує правдивість, справжність елітарності самого критика.

Отже, герой-ідеал і герой ідеальний (позитивний) в концепції літературознавця осягаються як одиниці протилежні за змістом і суттю.

За І. Дзюбою, результатом штучної ідеалізації є міщанин. Тут варто наголосити, що критик виступає проти міщанства на рівні образотворення, а не проти образу міщанина як літературного персонажа в цілому: «Ніхто не говорить, що міщанин, обиватель, або просто обмежена, сіренька людина не має права на існування в нашій літературі, не може бути предметом її зображення. Мовиться про ідейно-естетичну функцію такого героя, про авторську трактовку його. [6, 8]. Вчений осягає міщанство не тільки як явище художньої дійсності. Для стилю І.Дзюби характерне всебічне осягнення явища. Тому міщанство в його концепції смислюється як близьке до поняття фальшивості загалом. Зокрема у студії «Забуті поруч (Про ще одного шістдесятника)» критик зазначає: «...в історії української літератури, публіцистики і етичного думання поняття «міщанство» нерідко було псевдонімом суспільного фальшу взагалі, псевдонімом політичної і духовної рутини, на якій паразитує державний лад, – або ж ставало умовним адресатом «рахунку» до духовного безплідного суспільства з боку духовно оригінальної і максималістської особистості» [5, 667].

Естетичним і світоглядним ідеалом критика є «звичайна людина». Дослідник виступає за «звичайну людину» як героя-ідеала, але проти звичайності, примітивності, коли «під машкарою звичайності причаюється такий собі аморфний середнячок, синтез безбарвності й нецікавості, підкидьок – виплід духовної вбогості самого автора» [6, 17]. На думку вченого, «звичайна людина» – насправді є незвичайною, і тому варто прагнути відкрити її потенціал, бо тільки в цьому полягає справжній гуманізм у ставленні до неї. Такий образ не треба протиставляти героєві-ідеалу, оскільки незвичайна звичайність простої людини сама собою осягається як моральний ідеал. «Розкрити у «малій» людині, у звичайному трудівникові людину велику (перифразуємо Довженка) чи можливість стати такою, підносити її, закликати вперед, допомогти розгорнути свої кращі якості та здібності – ось справжній гуманізм радянської літератури» [6, 5] – так формулює свою позицію І. Дзюба.

Окреслена тема міщанства в літературі – це тільки одна з порушених І. Дзюбою проблем осягнення героя. Не менше вченого турбує ситуація, коли міщанство виправдовується з позицій своєї звичайності: «...створюється враження, що міщанин – це така собі безневинна істота, яка нікому нічого поганого не робить; це навіть хороша людина, але з деякими хибами. І нічим вона перед суспільством не завинила, це саме суспільство не завжди до неї чуїне» [6, 43]. У цьому міщанин теж протиставляється «звичайній людині», оскільки міщанство своєю основою абсолютно суперечить гуманізму, тобто не може втілювати справжні ідеали. Натомість, щоб зрозуміти красу «звичайної людини», її треба не протиставляти ідеалам часу, а осягати в світлі цих ідеалів.

Отже, концепція людини й героя І. Дзюби є свідченням самотності молодого критика на часі його становлення. Виходячи з аналізу домінант ідейно-особистісного начала вченого, а також проаналізувавши основні складові його концепції, можемо говорити про особливості осягнення ним літературного процесу й проблеми людини й героя. *Ідеал правди, гуманізму, високий ступінь національної самосвідомості, чесність, глибина* – це не тільки знаки героя, який, на думку літературознавця, міг би бути дійсно ідеалом. Насамперед, це особистісні характеристики самого дослідника, що в поєднанні з *потужним інтелектуальним струменем, умінням бачити проблему, органічним прагненням відстоювати справжні цінності, просвітницько-гуманістичним світоглядом* комплексно відтворюють портрет наукової еліти. І. Дзюба, будучи борцем супроти міщанства не тільки в літературі, так само не тільки в літературі прагне бути «звичайною людиною», що дає змогу говорити про феномен української еліти в його постаті.

ЛІТЕРАТУРА

Бахтин М. Автор и герой в эстетической деятельности. / Михаил Бахтин // Эстетика словесного творчества. – М.: Искусство, 1979. – С.7 – 181.

Березницький Я. Обыкновенный человек в кавычках и без них / Я. Березницький // Дружба народов. – 1960. – №4. – С.240 – 243.

- Дзюба І. В обороні людини й народу // Дзюба І. З криниці літ: У 3 т. / І. Дзюба. – К.: Вид.дім «Києво-Могилянська академія», 2006. – Т.1. С.88 – 121.
- Дзюба І. За духовно багатого героя / І. Дзюба // Дніпро. – 1958. – №6. – С.135 – 153.
- Дзюба І. Забуті поруч (Про ще одного шістдесятника) / Дзюба І. З криниці літ: У 3 т. / І. Дзюба. – К.: Вид.дім «Києво-Могилянська академія», 2006. – Т.1. С.662 – 669.
- Дзюба І. Звичайна людина чи міщанин? Літературно-критичні статті / Іван Дзюба. – К.: Радянський письменник, 1959. – 280с.
- Дзюба І. Спогади і роздуми на фінішній прямій / вступ. / Іван Дзюба. – К.: Криниця, 2008 – 928с.
- Дзюба І. Сучасність і література / І. Дзюба // Вітчизна. – 1959. - №2. – С.160 – 175.
- Загребельний П. Про талановите – талановито / П. Загребельний // Літературна газета. – 1963. – №23 (1683), від 21 березня. – С.1.
- Здоровега В. З позицій високої вимогливості / В. Здоровега // Жовтень. – 1960. – №5. – С.147 – 149.
- Панченко В. Сталкер 1960-х / Панченко В. // Феномен Івана Дзюби. Матеріали круглого столу, 17 листопада 2006. – К.: Вид.дім «Києво-Могилянська академія», 2007. – С.70 – 85.
- Світличний І. З високими вимогами / І. Світличний // Радянське літературознавство. – 1960. – №1. – С.140 – 142.
- Тарнашинська Л. Українське шістдесятництво: профілі на тлі покоління: (історико-літературний та поети кальний аспекти) / Людмила Тарнашинська. – К.: Смолоскип, 2010. – 632с.
- Тарнашинська Л. Філософія покоління як «публічна свідомість»: пролегомени до філософського дискурсу / Людмила Тарнашинська // Презумпція доцільності: Абрис сучасної літературознавчої концептології. – К.: Вид.дім «Києво-могилянська академія», 2008. – С.175 – 189.

Світлана БАРТІШ

УДК 82.01/09

КУЛЬТУРНІ МОДЕЛІ КОНЦЕПТУ «МАТЕРИНСТВО» ТА СПОСОБИ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ У ДИТЯЧІЙ ПОЕЗІЇ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРЧОСТІ МАРІЙКИ ПІДГІРЯНКИ)

*У статті розглядається семантика та способи художньої реалізації концепту **мати** у поезії для дітей Марійки Підгірянки. Семантика цього концепту обумовлена суспільними візіями материнства і одночасно є засобом трансляції культурних цінностей між поколіннями.*

Ключові слова: дитинство, дитяча поезія, концепт, культурні цінності, материнство.

*В статье рассматривается семантика и способы художественной реализации концепта **мать** в поэзии для детей Марийки Подгирянки. Семантика этого концепта обусловлена общественным видением материнства и одновременно является средством трансляции культурных ценностей между поколениями.*

Ключевые слова: детство, детская поэзия, концепт, культурные ценности, материнство.

*In this article are analyzed semantics and ways of feature realization of literary concept **mother** in Mariyka Pidgiryanka's poetry for children. Semantics of this concept is determined by social image of maternity and at the same time it is a way of the transmission of cultural values between generations.*

Key words: childhood, children poetry, concept, cultural values, maternity.

У системі художніх концептів поезії для дітей на особливий статус претендують «базові» міфологічні концепти: мати, сім'я, рідний дім, рідний край. У свідомості літературознавців, читачів, критиків ці концепти настільки тісно пов'язані з дитячою поезією, що здаються її органічною складовою. Однак прочитання дитячої поезії з точки зору літературознавчої антропології дозволяє дещо по-іншому поглянути на звичну для нас поетичну творчість. Мета статті – з'ясувати семантику та способи художньої реалізації концепту **мати** в українській дитячій поезії початку ХХ століття (на матеріалі творчості Марійки Підгірянки).

Для розгляду цього питання слід перш за все усвідомити специфіку художнього коду, зрозуміти природу естетичної конвенційності дитячої літератури.

О. Папуша називає дитячу літературу типовим естетичним предикатом, вважаючи її, з одного боку, назвою реальної форми літературного буття, з іншого – ціннісним судженням, метамовною фігурою:

- етимологічною (опірне слово вимагає літературознавчого контексту);
- кондиційною (якісна визначеність узалежнюється від соціальної природи явища як процесу і